

Synthèse des principaux résultats

Baromètre – Vague 3

Automne 2019

**Brusselse
zelfstandigen en
KMO's, jullie hebben
het woord !**

Neem deel aan de barometer en laat de
Brusselse overheid je stem horen.

RÉGION DE
BRUXELLES-
CAPITALE

KAMER VAN DE MIDDENSTAND VAN
DE ECONOMISCHE EN SOCIALE
RAAD VOOR HET BRUSSELS
HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Context en methodologie

- **Contextuele aspecten** : **de opiniepeiling werd uitgevoerd in september en oktober 2019**. Ter herinnering: dit was de periode kort na de federale en regionale verkiezingen. De Brusselse coalitie was net gevormd, terwijl **de federale regeringsvorming toen ook nog op zich liet wachten**. Enerzijds kon deze situatie ongerustheid veroorzaken door het uitblijven van een federale regeringsvorming. Anderzijds kon de voorlegging van het programma van de Brusselse coalitie negatieve gevoelens opwekken; het waren maatregelen die nog niet konden worden ingevoerd en waarvan de effecten dus nog niet te meten waren. Golf 2 werd daarentegen uitgevoerd net voor de verkiezingen van mei 2019. Een pre-electorale periode die mogelijk een zekere hoop doet ontstaan. Het is om die redenen mogelijk dat deze grondige situatiewijziging aan de oorsprong ligt van de negatieve impact die geobserveerd werd op verschillende geteste factoren rond de activiteiten van zelfstandigen. Gezien de toekomstige federale regering nog steeds niet wordt gevormd, lijken de zaakvoerders ook angsten te hebben ten aanzien van de toekomstperspectieven en ten aanzien van toekomstige investeringen voor de komende 6 maanden.
- In het kader van deze opiniepeiling werd **een steekproef van 322 professionals** bevestigd. Het ging om bedrijfsleiders van kmo's of zelfstandigen van wie de sociale en/of exploitatiezetel gelegen is in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Deze opiniepeiling, die via web werd uitgevoerd, liep van 1 oktober tot 15 november 2019.

Context en methodologie

- **Methodologische aspect:** tijdens de vorige golven was de antwoordschaal enigszins verschillend. Bij de vorige golven konden de bevroagde personen hun antwoorden meer nuanceren, waardoor een negatief gevoel enigszins kon worden afgevlakt. Bij deze derde golf konden de deelnemers kiezen tussen één positieve antwoordmogelijkheid (dat waren er twee bij golf 1 en 2), één negatieve antwoordmogelijkheid (dat waren er twee bij golf 1 en 2) en een antwoordmogelijkheid om neutraal te blijven. Deze wijzigingen kunnen een geringe impact op de resultaten hebben gehad.

Voornaamste resultaten

DE ERVAREN/OPGEMERKTE EVOLUTIES VAN DE AFGELOPEN 6 MAANDEN

Globaal zien we in vergelijking met de vorige golf verschillende wijzigingen in de evoluties die de respondenten hebben ervaren :

- **De top 5 van positieve evoluties ziet er deze keer inderdaad anders uit.** Deze is nu als volgt samengesteld: de omzet (22%), de persoonlijke motivatie (20%), het orderboek (20%), de kwaliteit van het werk van het personeel (18%) en het plezier waarmee de beroepsactiviteit wordt beoefend (17%).
- Vorige keer, bij golf 2, zag de top 5 er als volgt uit: het plezier waarmee de beroepsactiviteit wordt beoefend (36%), de persoonlijke motivatie (32%), de omzet (32%), de kwaliteit van het werk van het personeel (32%) en de motivatie van het personeel (32%).
- Gemiddeld maakte 13% van de respondenten bij golf 3 melding van een positieve evolutie. Dit gemiddelde bedroeg 25% bij golf 2.
- **Meer bepaald zien we dat de kmo's (met andere woorden de bedrijven met 11 tot 50 VTE's) het meest positief tegenover de afgelopen 6 maanden staan,** met gemiddeld 25% positieve opinies. Dit percentage ligt ver boven het gemiddelde van 13% op het totaal. Ter vergelijking: bij golf 2 zagen we bij de kmo's 27% positieve meningen over de afgelopen 6 maanden. Er is dus sprake van een licht dalende trend bij golf 3. De zeer kleine ondernemingen en eenmanszaken uiten over de afgelopen 6 maanden gemiddeld respectievelijk 14% en 10% positieve opinies.

Voornaamste resultaten

DE ERVAREN/OPGEMERKTE EVOLUTIES VAN DE AFGELOPEN 6 MAANDEN

- De bedrijven uit de sector industrie maakten bij golf 2 melding van 30% positieve opinies. Bij deze golf 3 bedraagt dit percentage slechts 15%, de helft dus. Ook bij de bedrijven uit de dienstensector tekenden we bij de tweede golf 30% positieve opinies op. Nu is dit 14%. De horecabedrijven zijn op hun beurt strenger, met slechts 8% positieve opinies versus 21% bij golf 2.
- Gemiddeld bedraagt het verschilpercentage bij golf drie -16% (de negatieve opinies halen het van de positieve). Ter vergelijking: dit gemiddelde bedroeg -7% bij golf twee en -9% bij de eerste golf.
- Als we kijken naar de evoluties bij golf 3 zien we dat ze pessimistischer zijn dan bij de vorige golf ten aanzien van de kwaliteit van het werk van het personeel (-19% positieve opinies), het plezier bij het uitoefenen van de beroepsactiviteit (-16% positieve opinies) en de persoonlijke motivatie (-15% positieve opinies). Bovendien zien we geen enkele noemenswaardige verbetering van de bedrijfssituatie en de persoonlijke situatie van de zelfstandigen.
- We testten de invloed (positieve of negatieve) van verschillende factoren op de economische activiteit van de verschillende bevraagde ondernemingen. We zien dat alle voorgelegde factoren een negatieve invloed hebben gehad op de volledige bedrijfsvoering van de afgelopen 6 maanden. De stadsinrichting (werken,

Voornaamste resultaten

DE ERVAREN/OPGEMERKTE EVOLUTIES VAN DE AFGELOPEN 6 MAANDEN

- ... voetgangerszones, gedeelde ruimten) is de factor die de grootste impact had op de ondernemingen (bijna 60% negatieve opinies). De milieuverplichtingen en loonkosten vervolledigen deze “flop 3” met respectievelijk 39% en 38% negatieve opinies.
- We zien een significante daling van positieve opinies ten aanzien van verschillende factoren. Ter vergelijking: gemiddeld hadden we 14% positieve opinies bij golf 2 en slechts 5% bij golf 3.

Voornaamste resultaten

DE TOEKOMSPERSPECTIEVEN

- Uit de resultaten die we tot nu toe hebben gezien, blijkt dus dat de professionals bij deze golf globaal gezien minder tevreden zijn over de afgelopen 6 maanden dan bij golf 2 (significante daling van de positieve opinies die over de afgelopen 6 maanden werden geuit).
- Kijken we naar de meningen over de toekomstperspectieven (het vertrouwen in de toekomst), dan zien we dat de zelfstandigen niet optimistischer zijn dan over de afgelopen 6 maanden. Met andere woorden: ze blijken bezorgder te zijn over de toekomst dan bij golf 2 (en bij golf 1). Als we ons enkel concentreren op de positieve uitingen, dan zien we dat dit percentage lager is dan bij golf 2, namelijk 16% (versus 24% bij golf 1 en 23% bij golf 2).
- Wat niet verandert (in vergelijking met de analyse van de vragen over de afgelopen 6 maanden) is dat de kmo's aanzienlijk meer vertrouwen hebben in de toekomst dan de andere types bedrijven. De kmo's uiten gemiddeld 25% positieve opinies, terwijl dit percentage voor de zeer kleine ondernemingen en eenmanszaken slechts 14% bedraagt.
- Deze bezorgdheid over de komende 6 maanden wordt bevestigd als we kijken naar de verschilpercentages tussen de positieve en negatieve opinies bij de twee golven. Bij golf 2 bedroeg dit verschilpercentage gemiddeld -5%; nu is dat inmiddels -12% (hetzij meer dan het dubbele).

Voornaamste resultaten

DE TOEKOMSPERSPECTIEVEN

- Wat de toekomstige investeringen betreft, zien we globaal dat de ondernemers bepaalde van hun investeringen behouden, terwijl anderen er zelfs aan denken om hun investeringen in bepaalde domeinen te verhogen, zoals in communicatie (28%), persoonlijke opleiding (26%) en IT-materiaal (25%).
- Toch merken we globaal gezien een daling van de investeringen op. Gemiddeld (op alle voorgelegde domeinen) is slechts 14% van plan om meer te gaan investeren. Ter vergelijking: bij de vorige golf was 22% van plan om meer te gaan investeren (versus 24% bij golf 1). Toch zien we dat deze dalende trend (op het vlak van investeringen) geen algemene trend is en slechts bepaalde sectoren betreft.
- Logischerwijze zien we een negatieve evolutie van de verschilpercentages tussen golf 2 en golf 3 die verklaard wordt door de algemene daling op het vlak van investeringen (14% bij golf 3 versus 22% bij golf 2). Bij golf twee bedroeg het verschilpercentage voor investeringen -7%, bij deze derde golf bedraagt dit verschilpercentage -10%.

Voornaamste resultaten

DE ACTUALITEITSVRAGEN

- 61% van de bevroagde ondernemers denkt niet dat het ondernemersklimaat in Brussel zal verbeteren met de nieuwe Brusselse regering. Dit gevoel is sterker bij de eenmanszaken en zeer kleine ondernemingen; respectievelijk 59% en 69% is van mening dat het ondernemersklimaat er niet op zal vooruitgaan.
- Het is duidelijk dat de maatregelen die de nieuwe regering voorstelt op weinig succes kunnen rekenen. We zien dat geen enkele voorgestelde maatregel gesteund wordt door meer dan de helft van de bevroagde zelfstandigen.
- Niet meer dan 4 op 10 ondernemers vinden dat een sterker overleg tussen de gemeenten en het gewest een maatregel is die een positieve impact zal hebben op hun bedrijf en in ruimere zin op het ondernemersklimaat. Bovendien vinden bijna 8 op 10 zelfstandigen dat het schrappen van 65.000 parkeerplaatsen op de openbare weg een negatieve impact zal hebben op de bedrijfsvoering van de Brusselse zelfstandigen. Het beleid op het vlak van mobiliteit en milieu lijkt de zelfstandigen dus duidelijk niet te overtuigen.
- Laten we hier ook herinneren aan de maatregelen die een negatieve impact op de zelfstandigen (doorheen alle sectoren) hebben gehad. Daarbij zien we dat de stadsinrichtingen zoals voetgangerszones of gedeelde ruimten en de milieuverplichtingen negatief werden onthaald door de Brusselse ondernemer. Deze factoren hebben in zekere mate een invloed op het vertrouwen in de toekomst van zelfstandigen.

Voornaamste resultaten

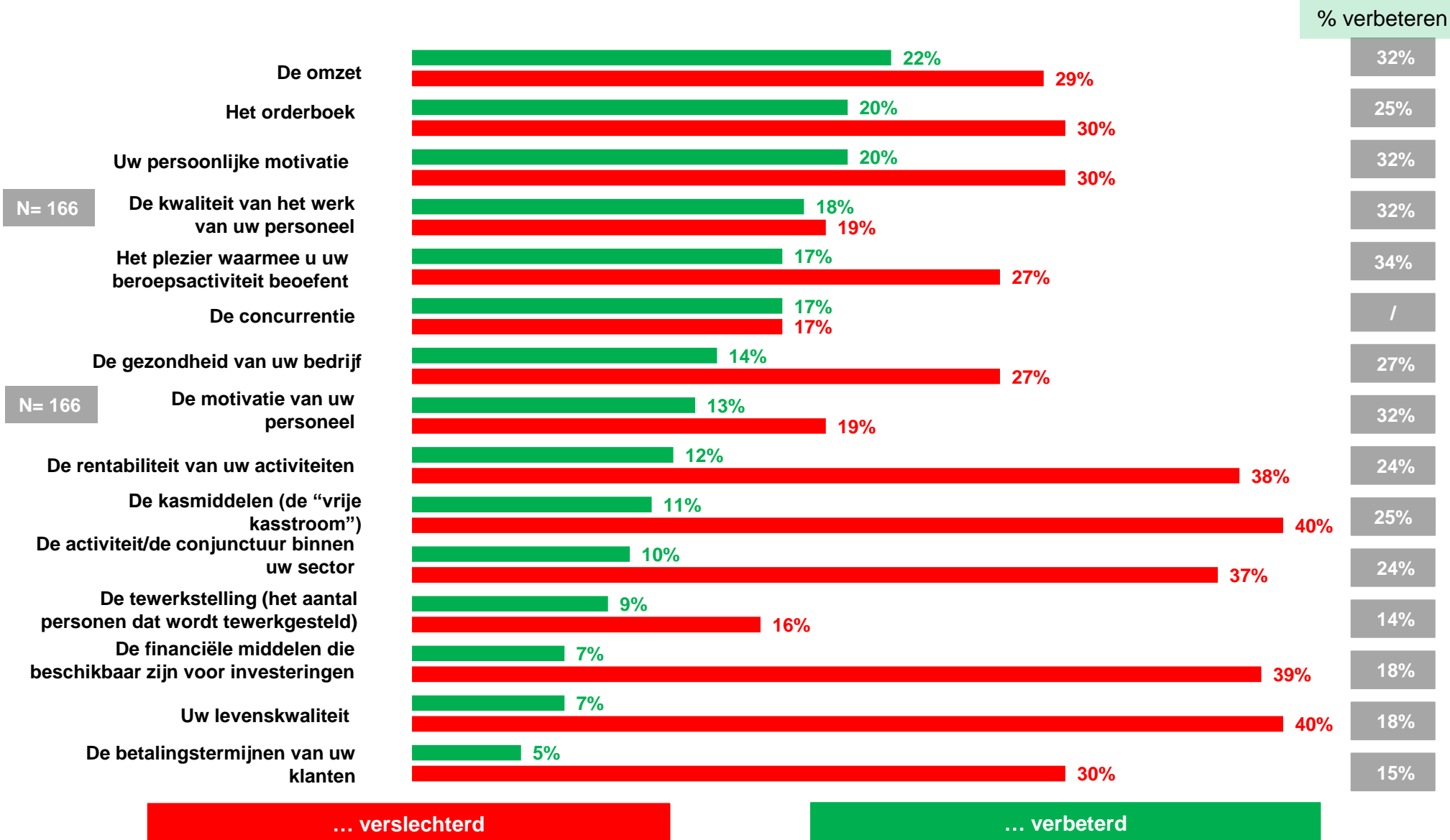
DE ACTUALITEITSVRAGEN

- Wat de bezorgdheden bij de Brusselse zelfstandige betreft, wordt dezelfde lijn doorgetrokken. De onderwerpen die hen het meest verontrusten zijn: het Brusselse mobiliteitsbeheer, de properheid, de veiligheid op openbare plekken in het stadscentrum en de bereikbaarheid van het stadscentrum.

1. Opgemerkte/ervaren evoluties van de afgelopen 6 maanden

1.1. Bedrijfssituatie

V1a: Vindt u dat de situatie van uw bedrijf of uw persoonlijke situatie in de afgelopen 6 maanden op volgende vlakken ...?

[%, geholpen antwoorden; basis: totale steekproef: N = 322]

[1. Opgemerkte/ervaren evoluties van de afgelopen 6 maanden]

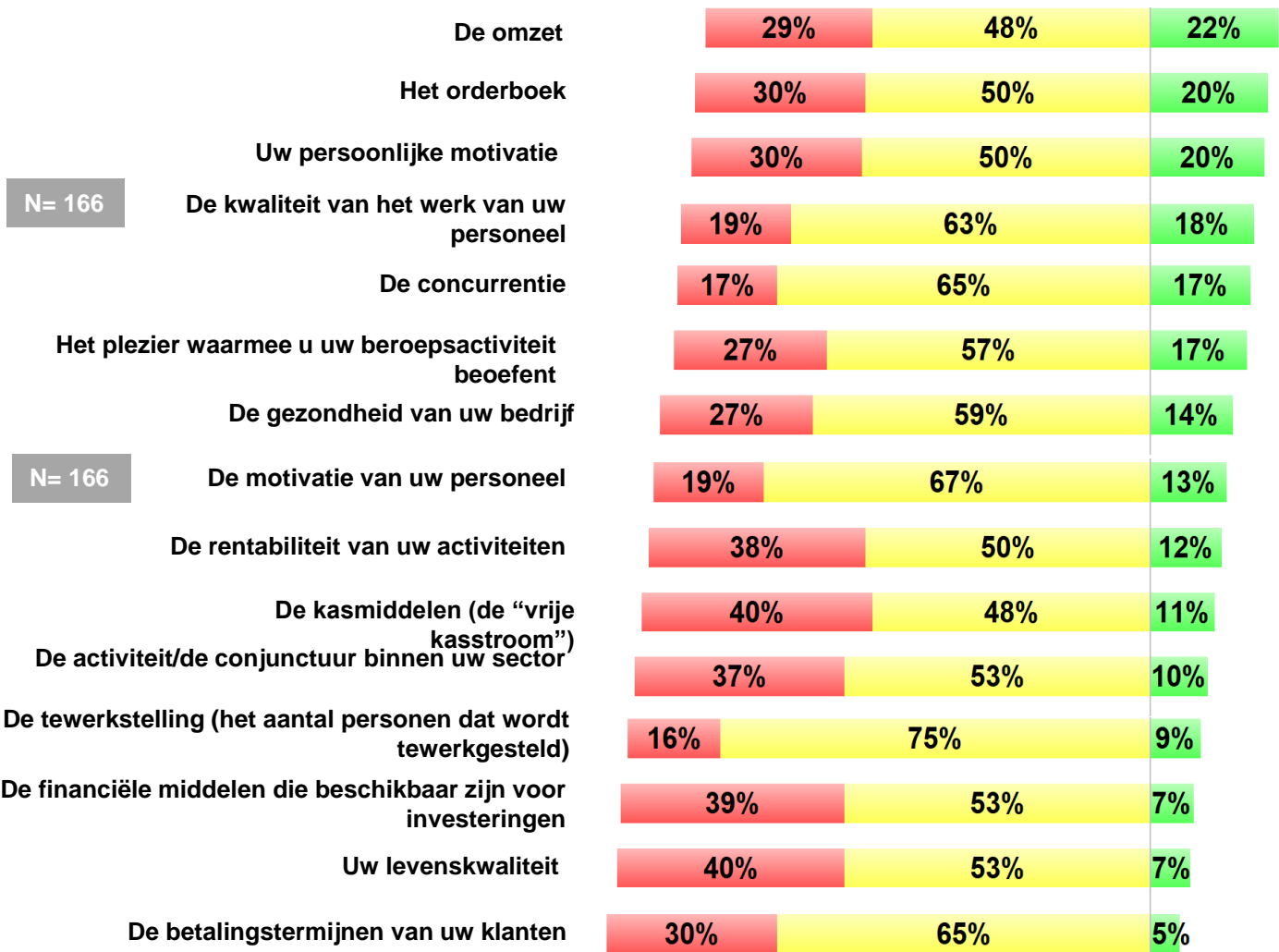
[1.1. Bedrijfssituatie]

V1a: Vindt u dat de situatie van uw bedrijf of uw persoonlijke situatie in de afgelopen 6 maanden op volgende vlakken ...?

% = verschil % verbeterd - % verslechterd»		
Golf 3	Golf 2	Golf 1
-7%	-2%	-11%
-10%	-7%	-10%
-10%	5%	4%
-1%	18%	17%
0%	/	/
-10%	6%	1%
-13%	-5%	0%
-6%	7%	4%
-26%	-16%	-22%
-29%	-13%	-19%
-27%	-20%	-19%
-7%	-3%	-4%
-32%	-22%	-24%
-33%	-23%	-28%
-25%	-17%	-18%

N= 166

N= 166

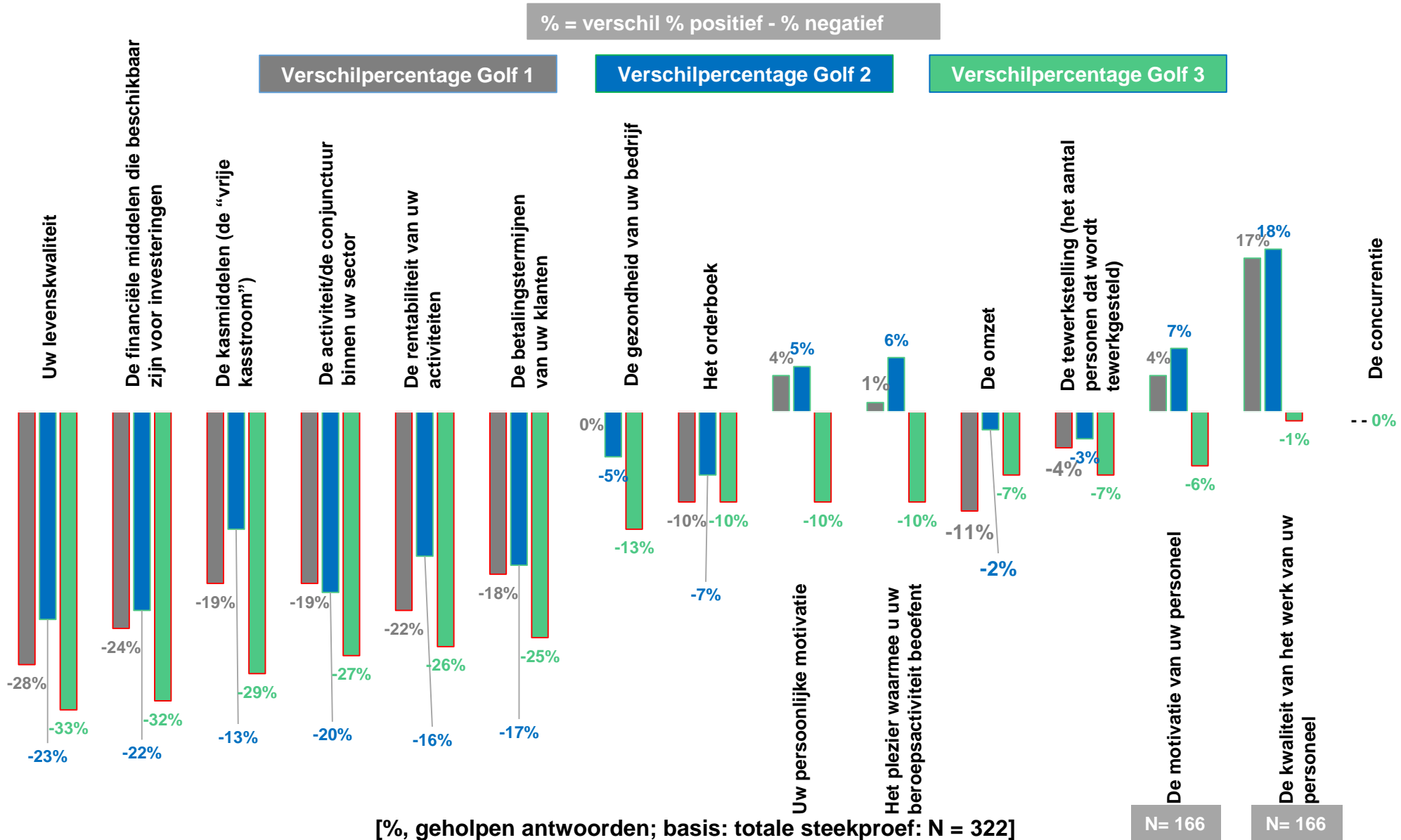
■ Verslechterd ■ Stabiel gebleven ■ Verbeterd

[%, geholpen antwoorden; basis: totale steekproef: N = 322]

[1. Opgemerkte/ervaren evoluties van de afgelopen 6 maanden]

[1.1. Bedrijfsituatie]

V1a: Vindt u dat de situatie van uw bedrijf of uw persoonlijke situatie in de afgelopen 6 maanden op volgende vlakken ...?

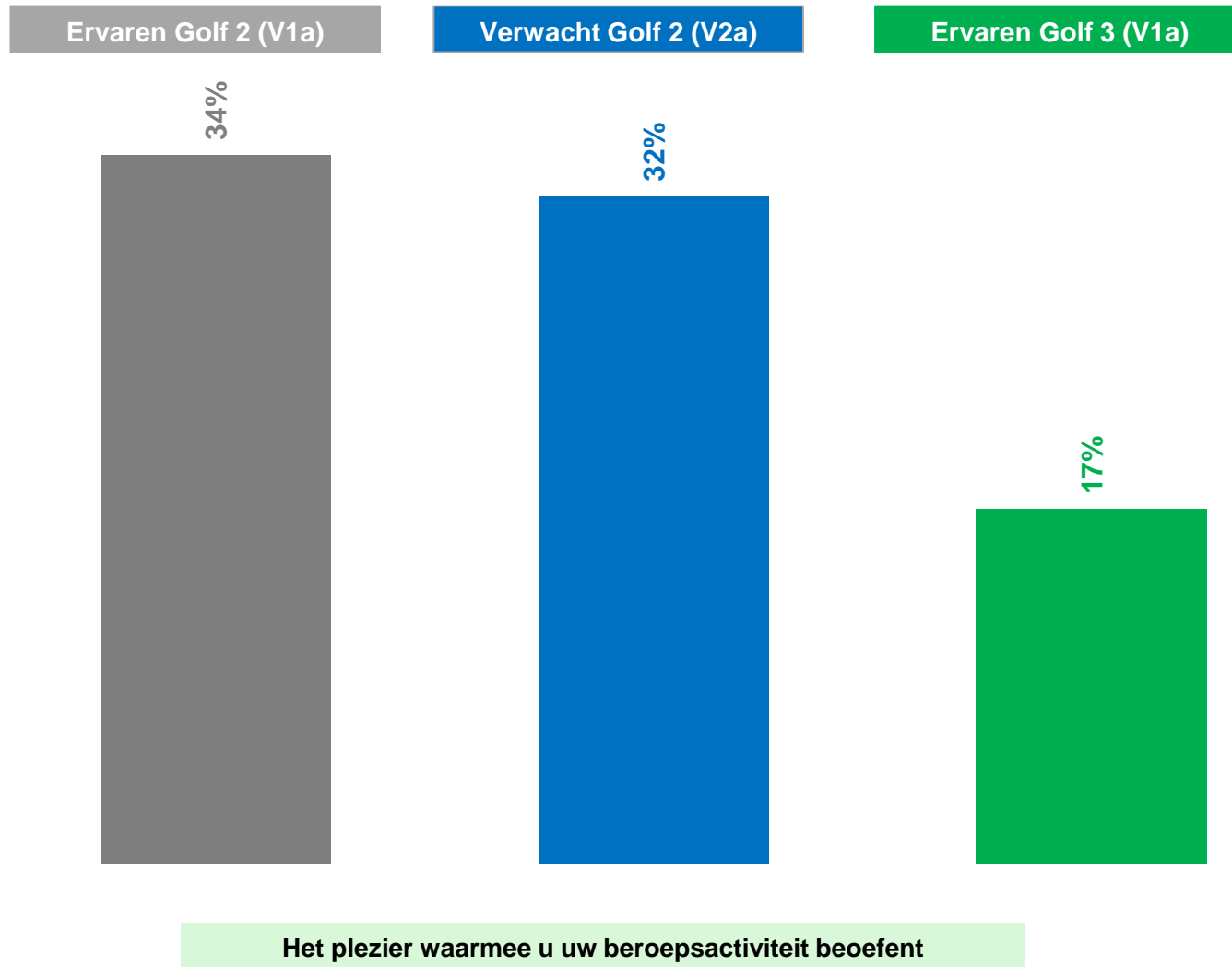

[1. Opgemerkte/ervaren evoluties van de afgelopen 6 maanden]

[1.1. Bedrijfsituatie]

V1a: Vindt u dat de situatie van uw bedrijf of uw persoonlijke situatie in de afgelopen 6 maanden op volgende vlakken ...?

En V2a: Denkt u dat de situatie van uw bedrijf of uw persoonlijke situatie de komende 6 maanden op volgende vlakken zal ...

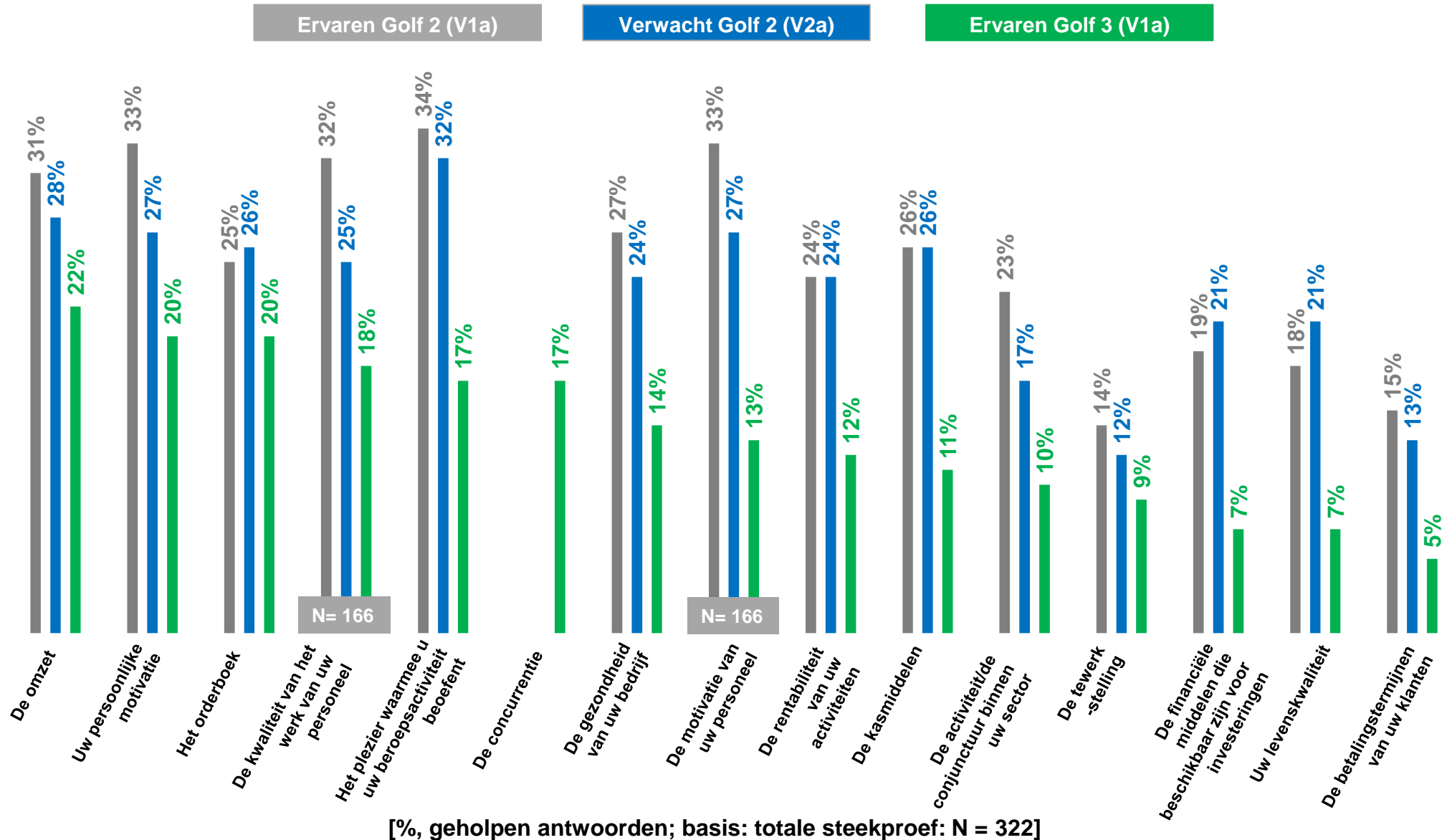
[%, geholpen antwoorden; basis: totale steekproef: N = 322]

[1. Opgemerkte/ervaren evoluties van de afgelopen 6 maanden]

[1.1. Bedrijfssituatie]

V1a: Vindt u dat de situatie van uw bedrijf of uw persoonlijke situatie in de afgelopen 6 maanden op volgende vlakken ...?

En V2a: Denkt u dat de situatie van uw bedrijf of uw persoonlijke situatie de komende 6 maanden op volgende vlakken zal ...

[1. Opgemerkte/ervaren evoluties van de afgelopen 6 maanden]

1.3. Beïnvloedende factoren van de afgelopen 6 maanden

V1c: Kunt u voor elk van volgende factoren aanduiden welke invloed deze in de afgelopen 6 maanden hebben gehad op uw activiteiten?

[%, geholpen antwoorden; basis: totale steekproef: N = 322]

[1. Opgemerkte/ervaren evoluties van de afgelopen 6 maanden]

[1.3. Beïnvloedende factoren van de afgelopen 6 maanden]

V1c: Kunt u voor elk van volgende factoren aanduiden welke invloed deze in de afgelopen 6 maanden hebben gehad op uw activiteiten?

% = verschil % verbeterd - % verslechterd»		
Golf 3	Golf 2	Golf 1
-36%	-13%	-32%
-13%	-12%	-5%
-10%	6%	-3%
-22%	-17%	-15%
-39%	-7%	/
-35%	-17%	-24%
-19%	-19%	-9%
-18%	-21%	-10%
-38%	-39%	-39%
-38%	-41%	-40%
-56%	-38%	-54%
-23%	-13%	-18%
-33%	-25%	-30%
-32%	-24%	-27%

De bereikbaarheid van uw kantoren **43%** **49%** **7%**

De doeltreffendheid van uw beroepsvertegenwoordiging **20%** **73%** **7%**

De onderlinge samenwerking tussen handelaars **16%** **78%** **6%**

De overheidssteun of subsidies – op het vlak van investeringen **28%** **66%** **6%**

De bereikbaarheid tot uw klanten **45%** **48%** **6%**

De milieuverplichtingen **41%** **53%** **6%**

N=166 De overheidssteun of subsidies – op het vlak van tewerkstelling **25%** **69%** **6%**

De overheidssteun of subsidies - op het vlak van consultancy **24%** **70%** **6%**

De energiekosten **44%** **50%** **6%**

De loonkosten **42%** **54%** **4%**

De stadsinrichtingen **60%** **36%** **4%**

De toegang tot krediet **26%** **71%** **3%**

De onveiligheid (diefstallen, vandalisme ...) **36%** **61%** **3%**

De beschikbaarheid van gekwalificeerde arbeidskrachten **34%** **65%** **2%**

■ Verslechterd ■ Stabiel gebleven ■ Verbeterd

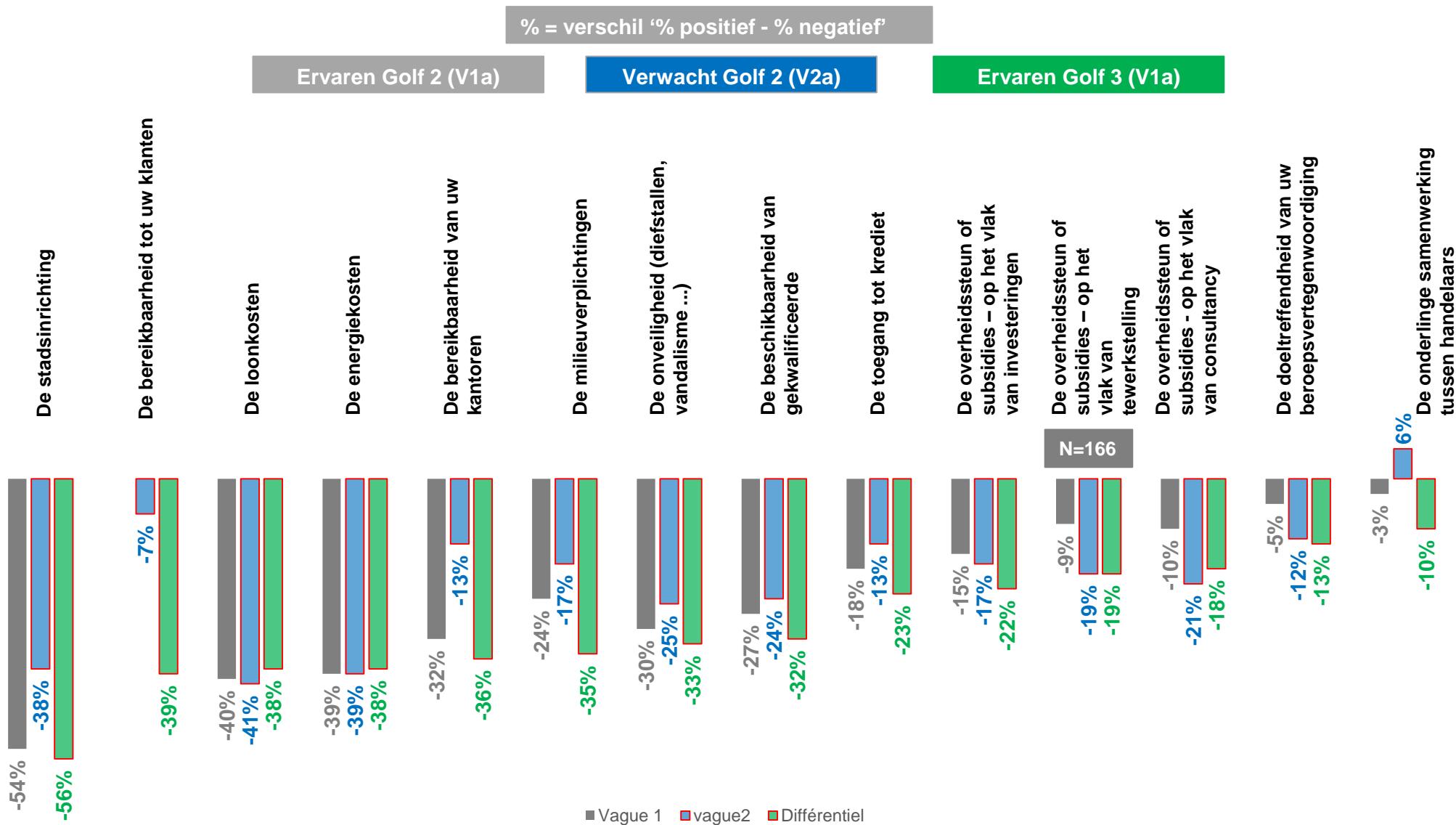
Alle factoren hebben een negatieve invloed op de activiteit van de zelfstandigen.

[%, geholpen antwoorden; basis: totale steekproef: N = 322]

[1. Opgemerkte/ervaren evoluties van de afgelopen 6 maanden]

[1.3. Beïnvloedende factoren van de afgelopen 6 maanden]

V1c: Kunt u voor elk van volgende factoren aanduiden welke invloed deze in de afgelopen 6 maanden hebben gehad op uw activiteiten?

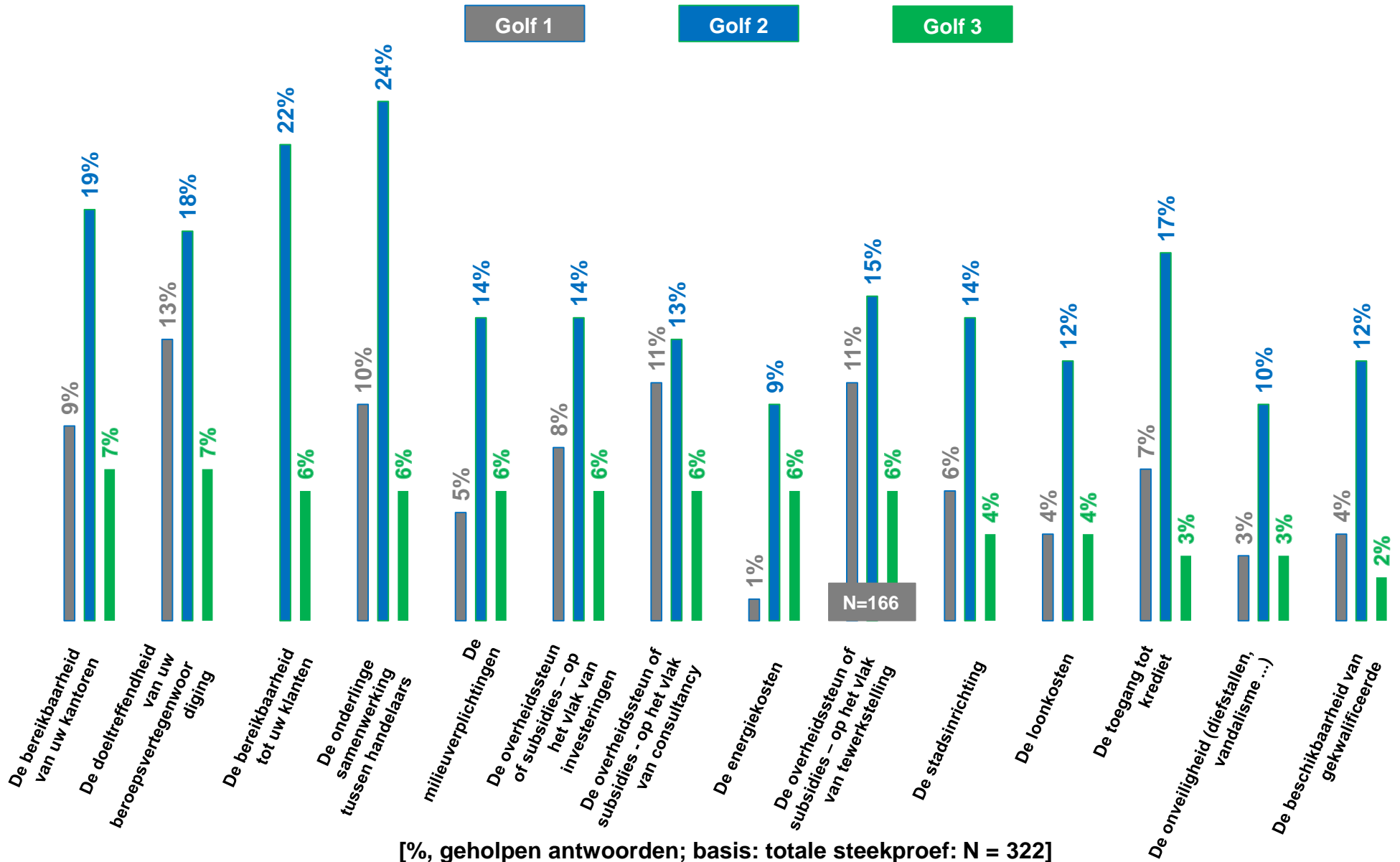

[%, geholpen antwoorden; basis: totale steekproef: N = 322]

[1. Opgemerkte/ervaren evoluties van de afgelopen 6 maanden]

[1.3. Beïnvloedende factoren van de afgelopen 6 maanden]

V1c: Kunt u voor elk van volgende factoren aanduiden welke invloed deze in de afgelopen 6 maanden hebben gehad op uw activiteiten?

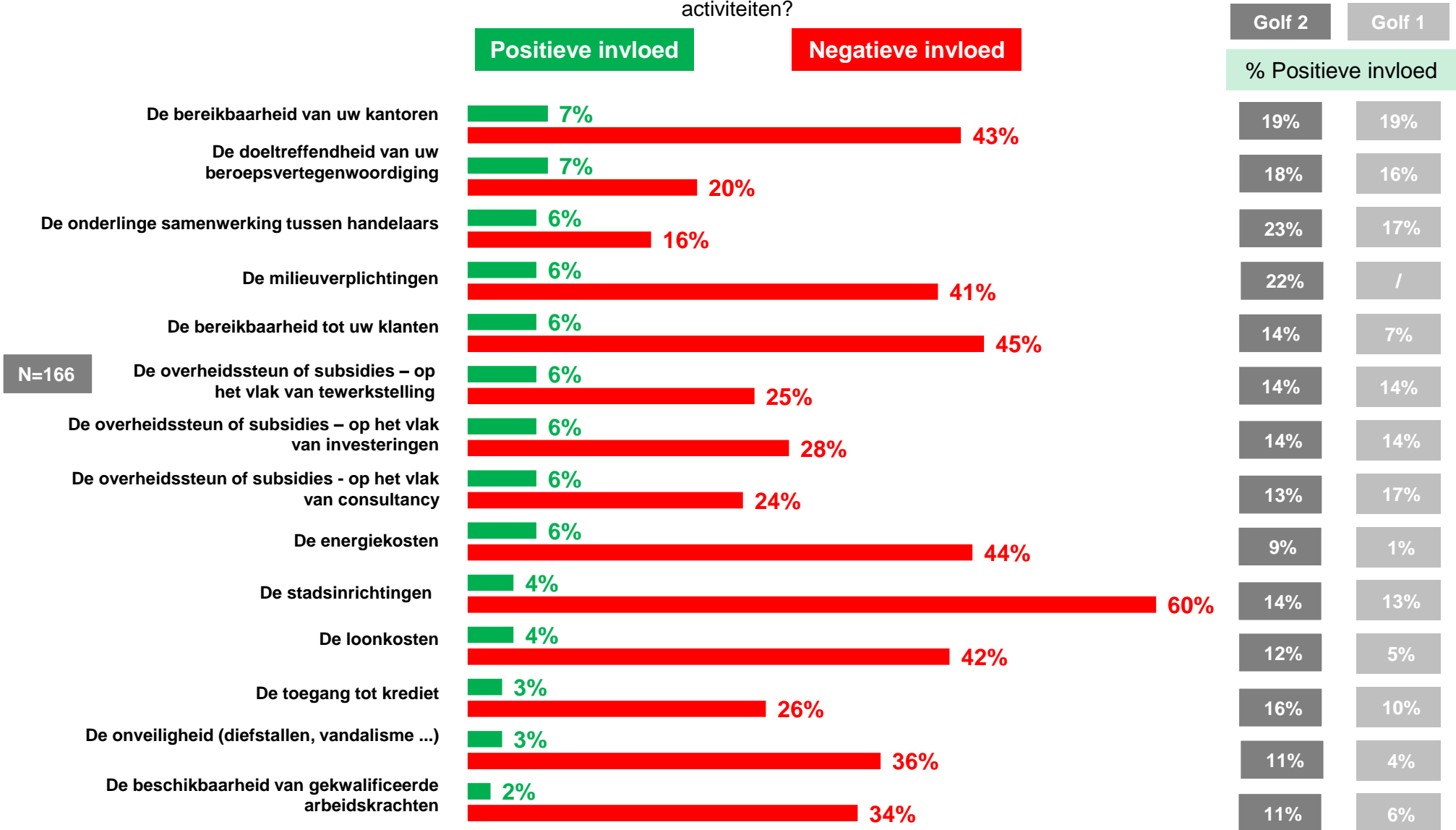

[%, geholpen antwoorden; basis: totale steekproef: N = 322]

[1. Opgemerkte/ervaren evoluties van de afgelopen 6 maanden]

1.3. Beïnvloedende factoren van de afgelopen 6 maanden

V1c: Kunt u voor elk van volgende factoren aanduiden welke invloed deze in de afgelopen 6 maanden hebben gehad op uw activiteiten?

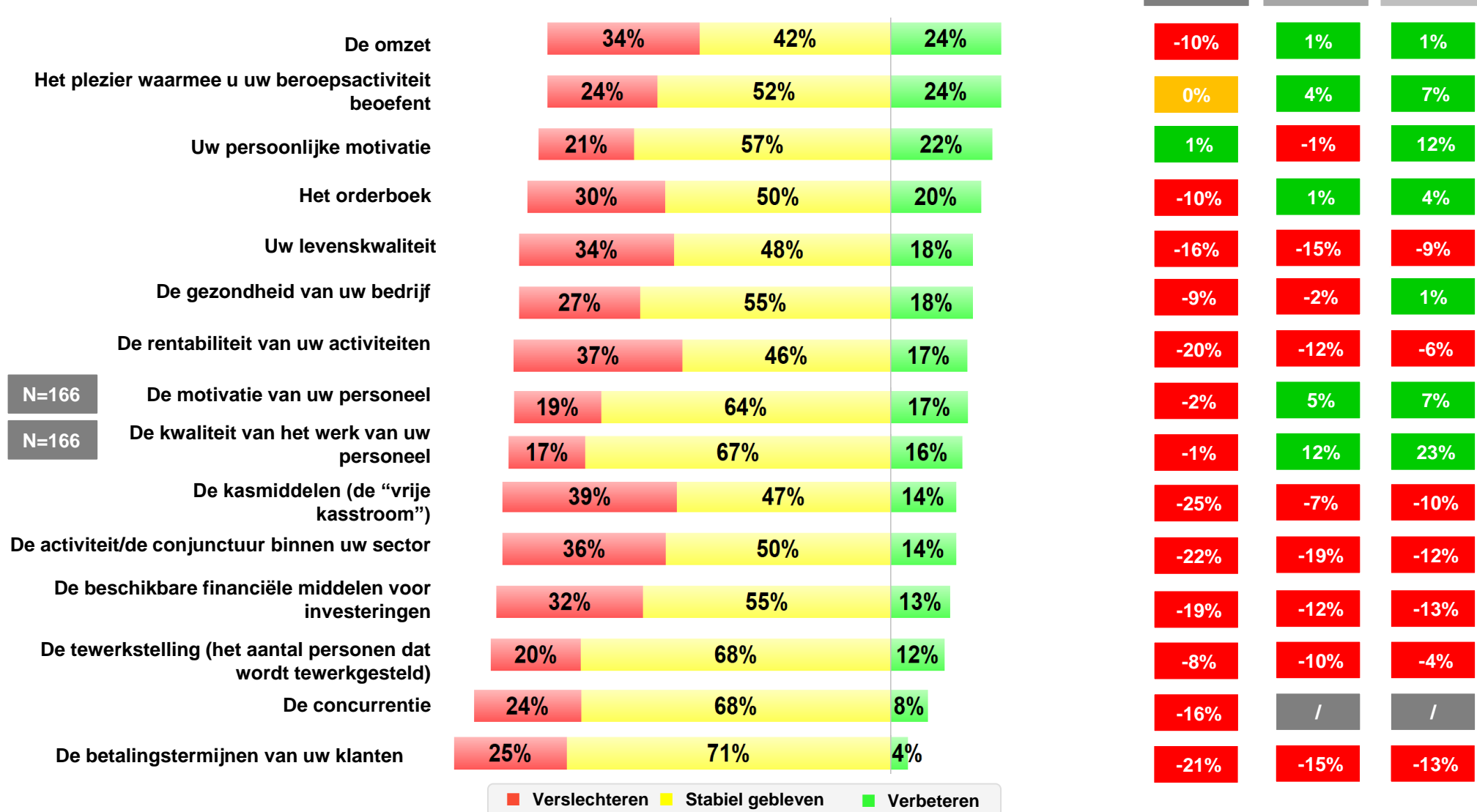

[%, geholpen antwoorden; basis: totale steekproef: N = 322]

[2. Vertrouwen in de toekomst]

[2.1. Evoluties in de komende 6 maanden]

V2a: Denkt u dat de situatie van uw bedrijf of uw persoonlijke situatie de komende 6 maanden op volgende vlakken zal ...

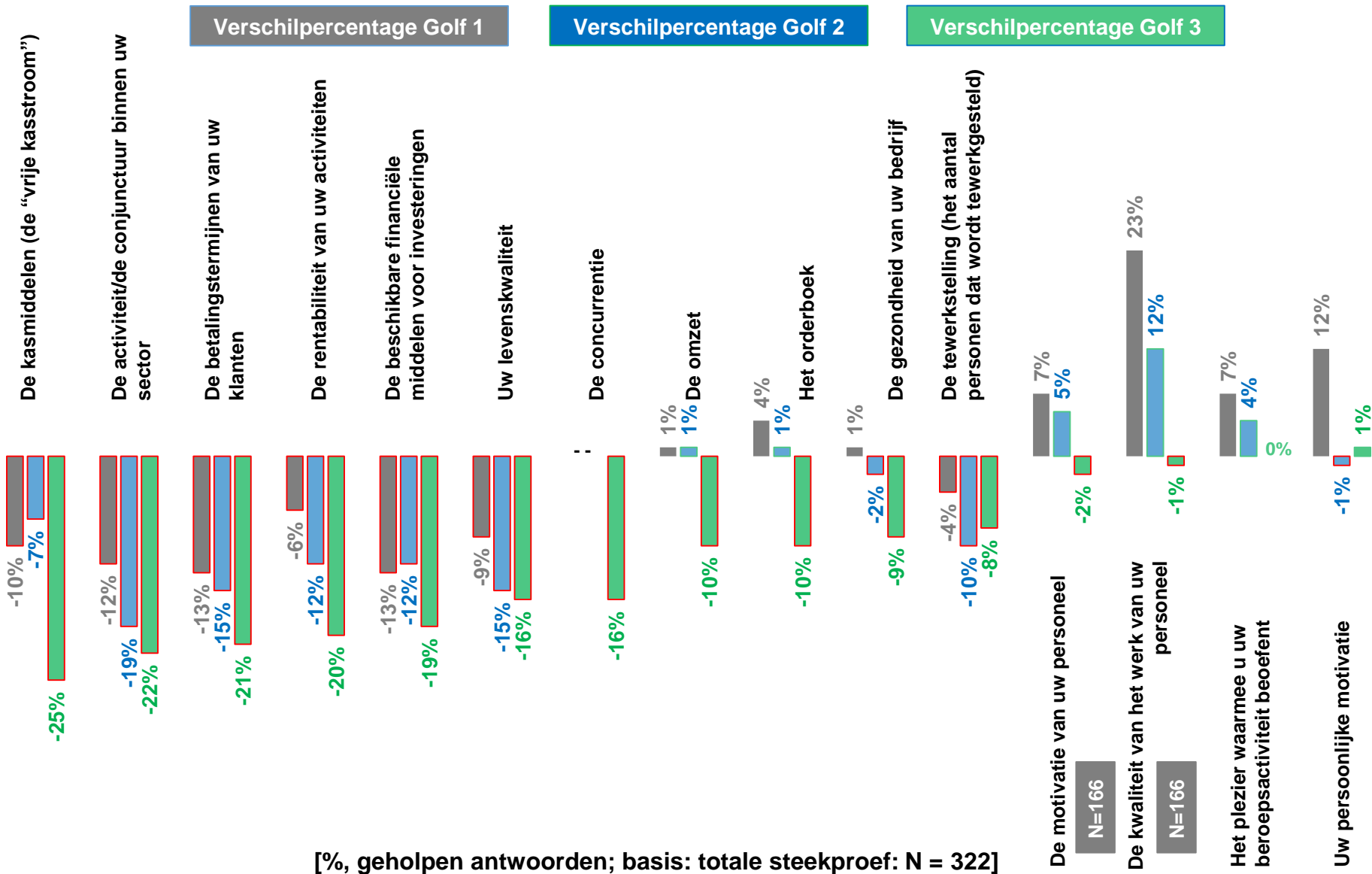
[%, geholpen antwoorden; basis: totale steekproef: N = 322]

[2. Vertrouwen in de toekomst]

[2.1. Evoluties in de komende 6 maanden]

V2a: Denkt u dat de situatie van uw bedrijf of uw persoonlijke situatie de komende 6 maanden op volgende vlakken zal ...

% = verschil % verbeteren - % verslechteren

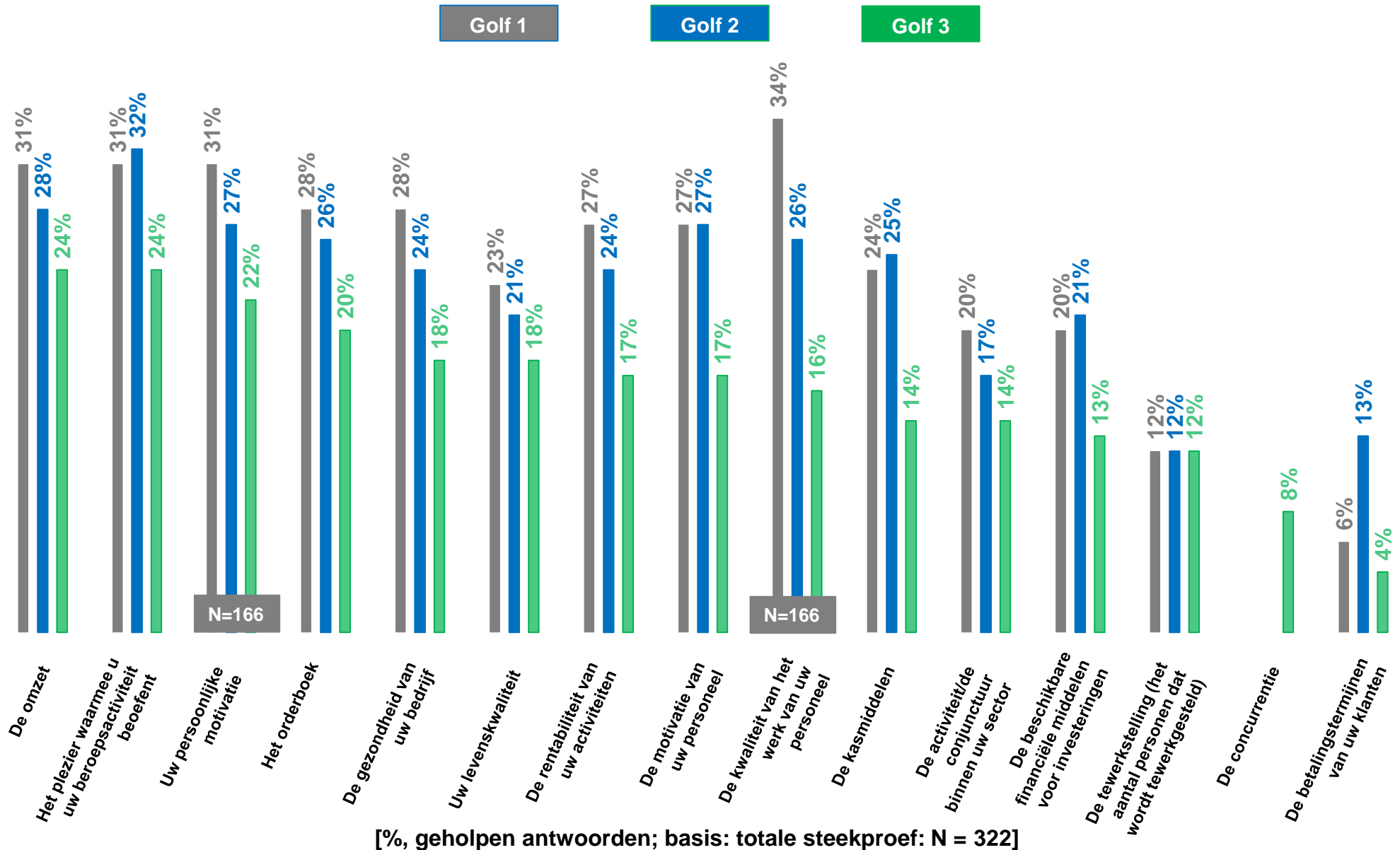

[%, geholpen antwoorden; basis: totale steekproef: N = 322]

[2. Vertrouwen in de toekomst]

[2.1. Evoluties in de komende 6 maanden]

V2a: Denkt u dat de situatie van uw bedrijf of uw persoonlijke situatie de komende 6 maanden op volgende vlakken zal ...

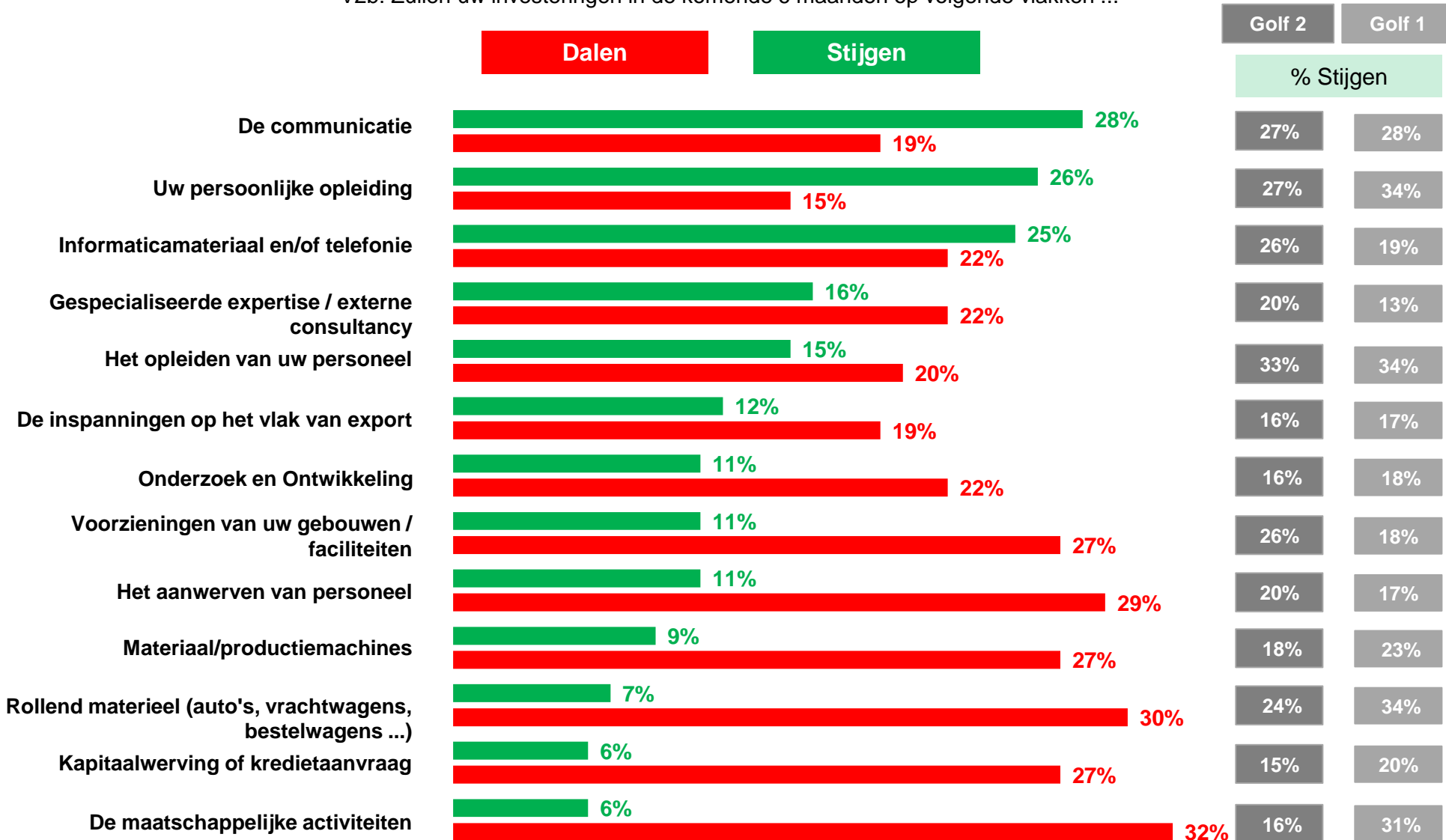
2.2. Samenvattend kader

	iets verbeteren		Balans % verbeteren - % verslechteren		
	Afgelopen 6 maanden	Komende 6 maanden	Afgelopen 6 maanden		Komende 6 maanden
Uw persoonlijke motivatie	20%	22%	-10%	↗↗	1%
Het plezier waarmee u uw beroepsactiviteit beoefent	17%	24%	-10%	↗↗	0%
De kwaliteit van het werk van uw personeel	18%	16%	-1%		-1%
De motivatie van uw personeel	13%	17%	-6%	↗	-2%
De gezondheid van uw bedrijf	14%	18%	-13%	↗	-9%
De omzet	22%	24%	-7%	↘	-10%
Het orderboek	20%	20%	-10%		-10%
De rentabiliteit van uw activiteiten	12%	17%	-26%	↗	-20%
De activiteit/de conjunctuur binnen uw sector	10%	14%	-27%	↗	-22%
De kasmiddelen (de 'vrije kasstroom')	11%	14%	-29%	↗	-25%
De financiële middelen die beschikbaar zijn voor investeringen	7%	13%	-32%	↗↗	-19%
Uw levenskwaliteit	7%	18%	-33%	↗↗	-16%
De betalingstermijnen van uw klanten	5%	4%	-25%	↗	-21%
De tewerkstelling (het aantal personen dat wordt tewerkgesteld)	9%	12%	-7%		-8%
De concurrentie	17%	8%	0%	↘	-16%

[2. Vertrouwen in de toekomst]

2.3. Komende investeringen

V2b: Zullen uw investeringen in de komende 6 maanden op volgende vlakken ...

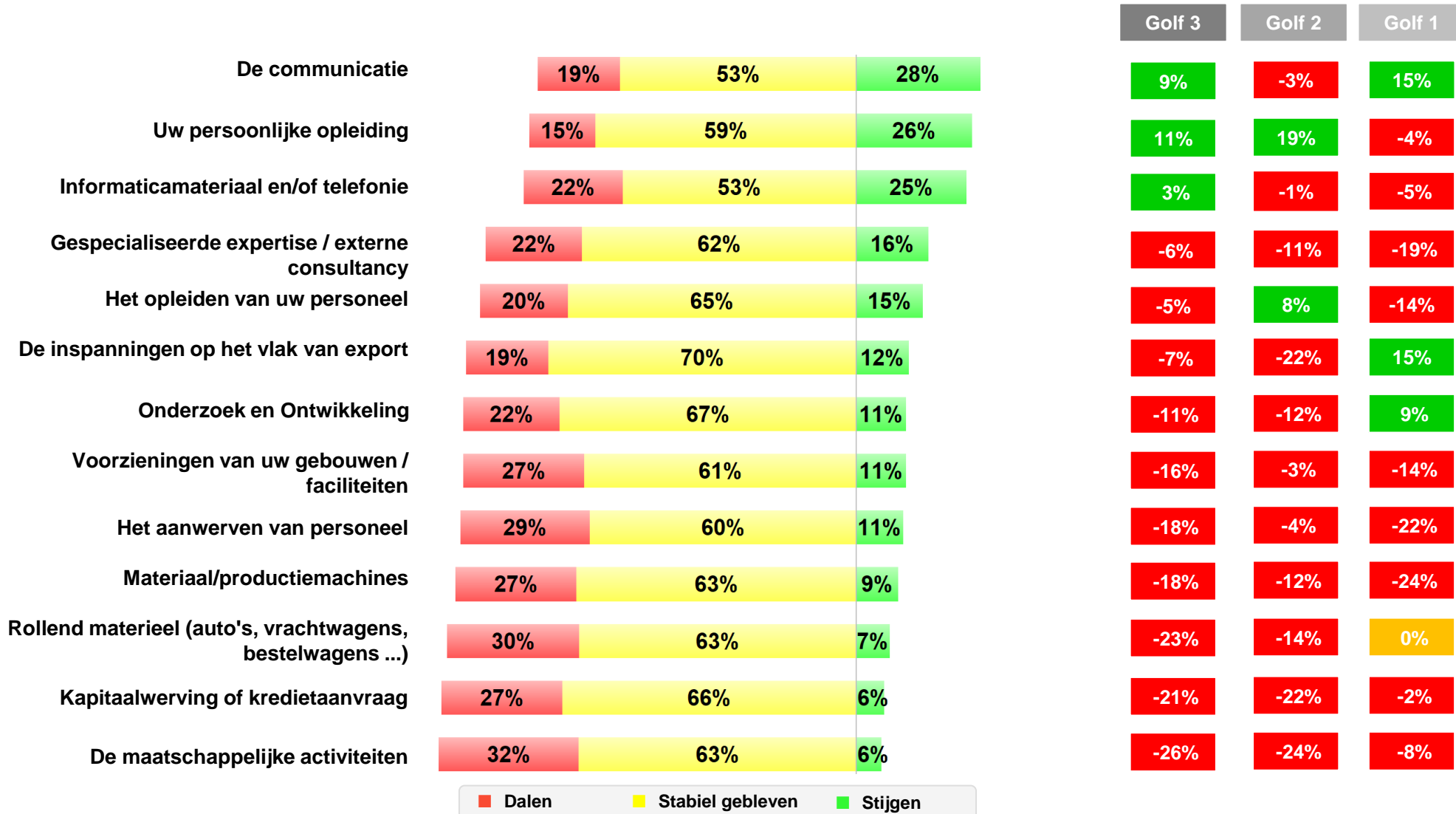
[%, geholpen antwoorden; basis: totale steekproef: N = 322]

[2. Vertrouwen in de toekomst]

2.3. Komende investeringen

V2b: Zullen uw investeringen in de komende 6 maanden op volgende vlakken ...

% = Verschil (% stijgen - % dalen)

[%, geholpen antwoorden; basis: totale steekproef: N = 322]

[2. Vertrouwen in de toekomst]

[2.3. Komende investeringen]

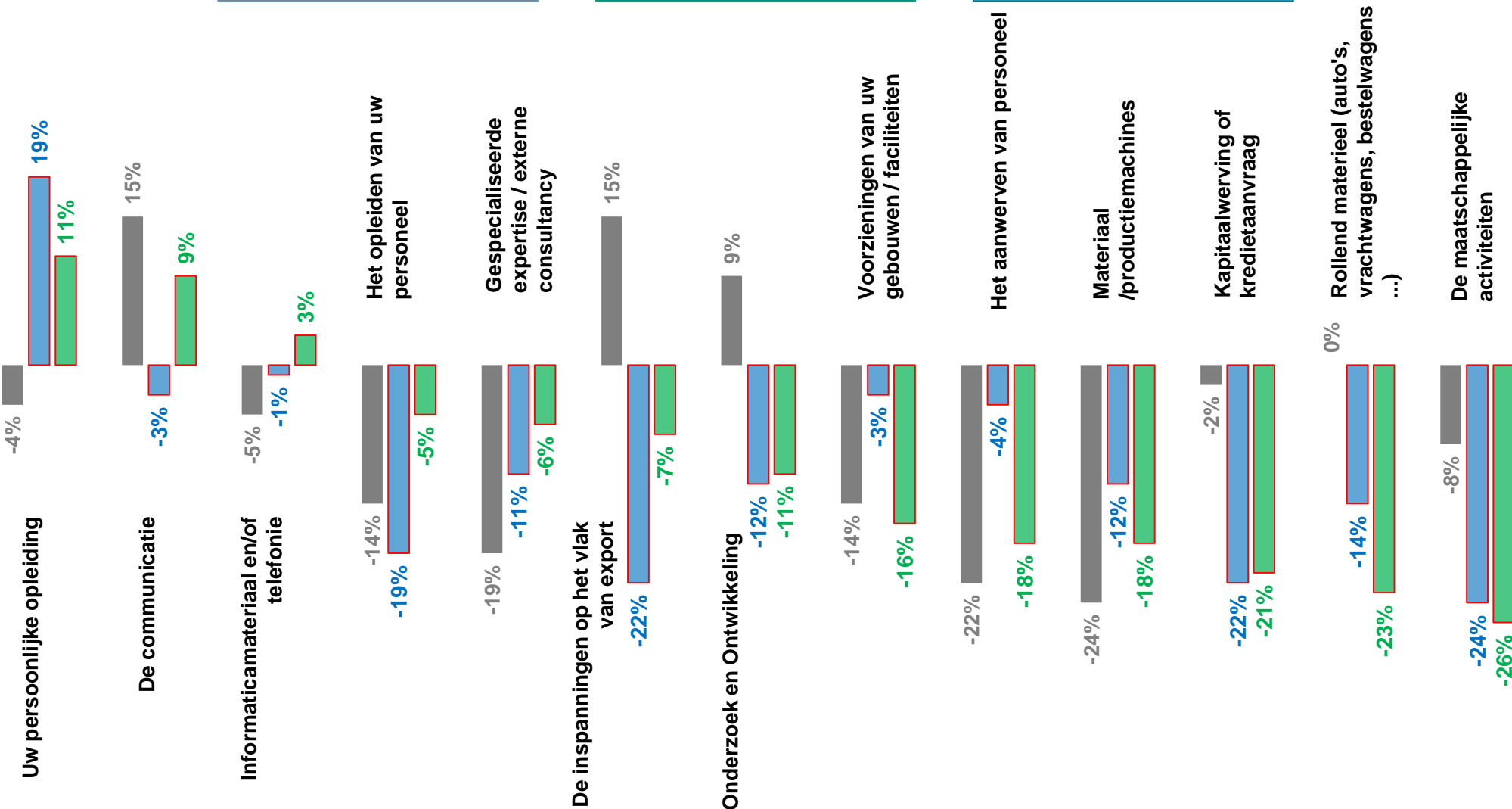
V2b: Zullen uw investeringen in de komende 6 maanden op volgende vlakken ...

% = verschil % verbeteren - % verslechteren

Verschilpercentage Golf 1

Verschilpercentage Golf 2

Verschilpercentage Golf 3

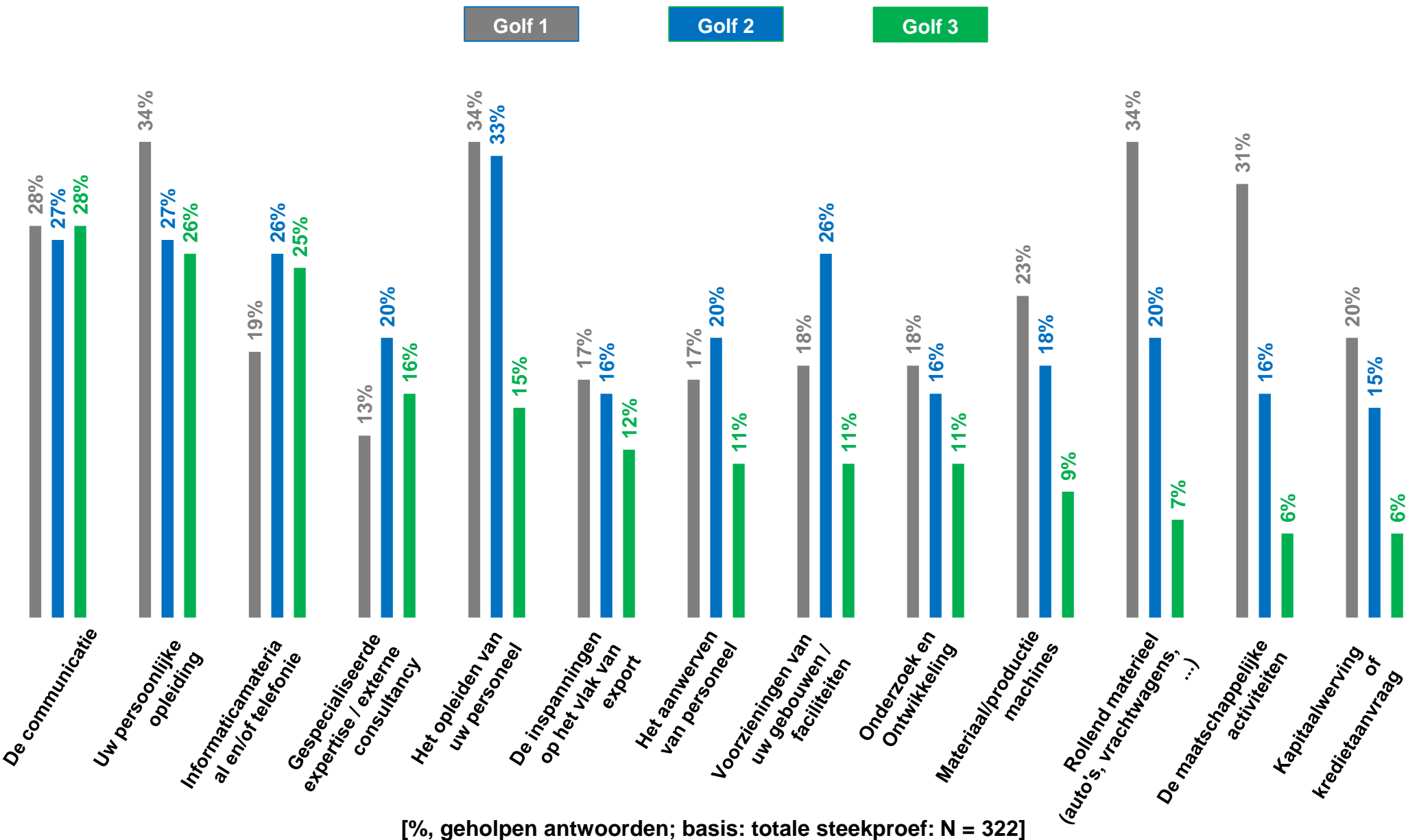

[%, geholpen antwoorden; basis: totale steekproef: N = 322]

[2. Vertrouwen in de toekomst]

2.3. Komende investeringen

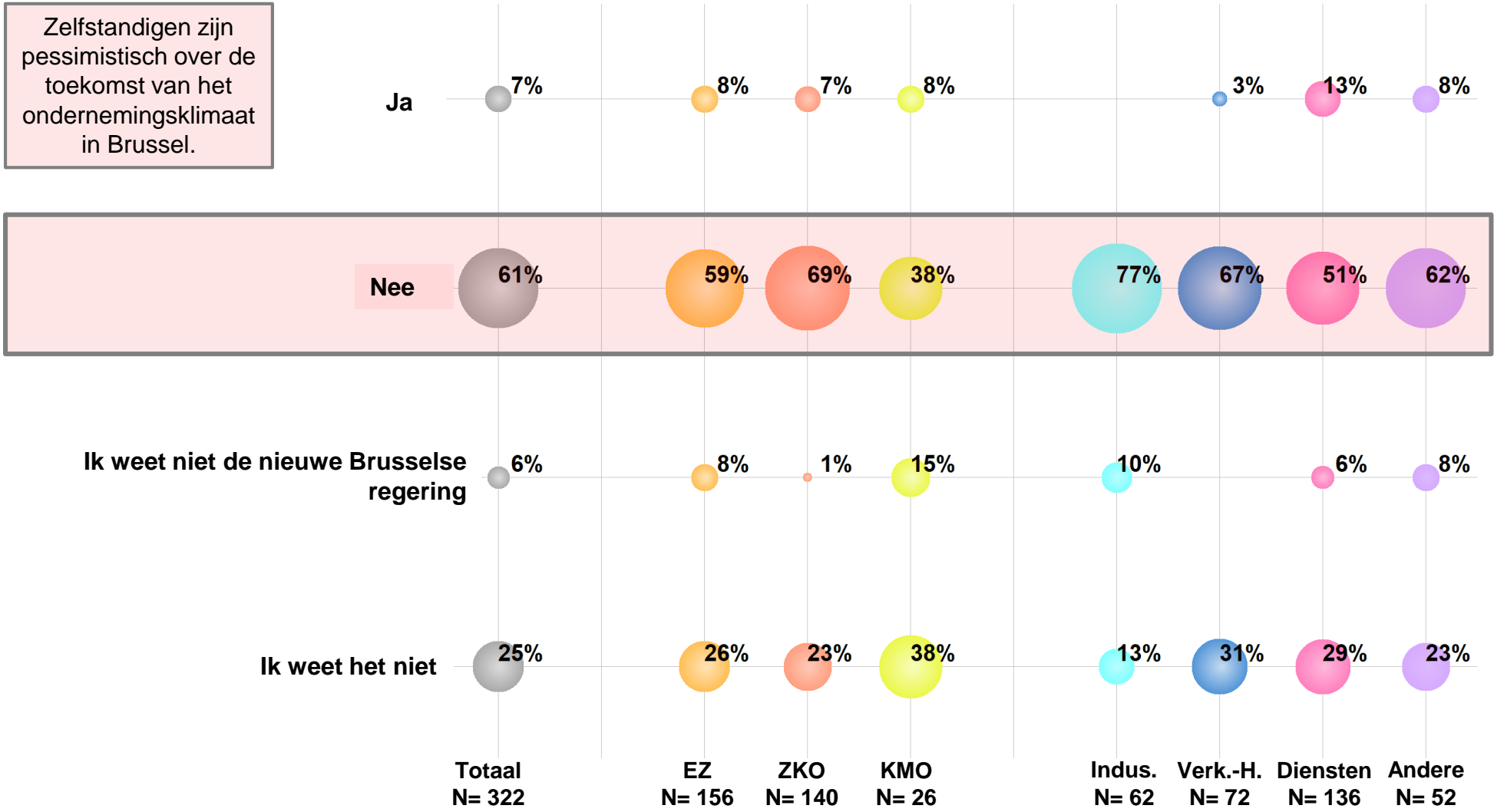
V2b: Zullen uw investeringen in de komende 6 maanden op volgende vlakken ...

3. Lopende Vragen

3.1. Het ondernemingsklimaat in Brussel

V3a: Denkt u dat het ondernemingsklimaat in Brussel zal verbeteren met de nieuwe Brusselse regering?

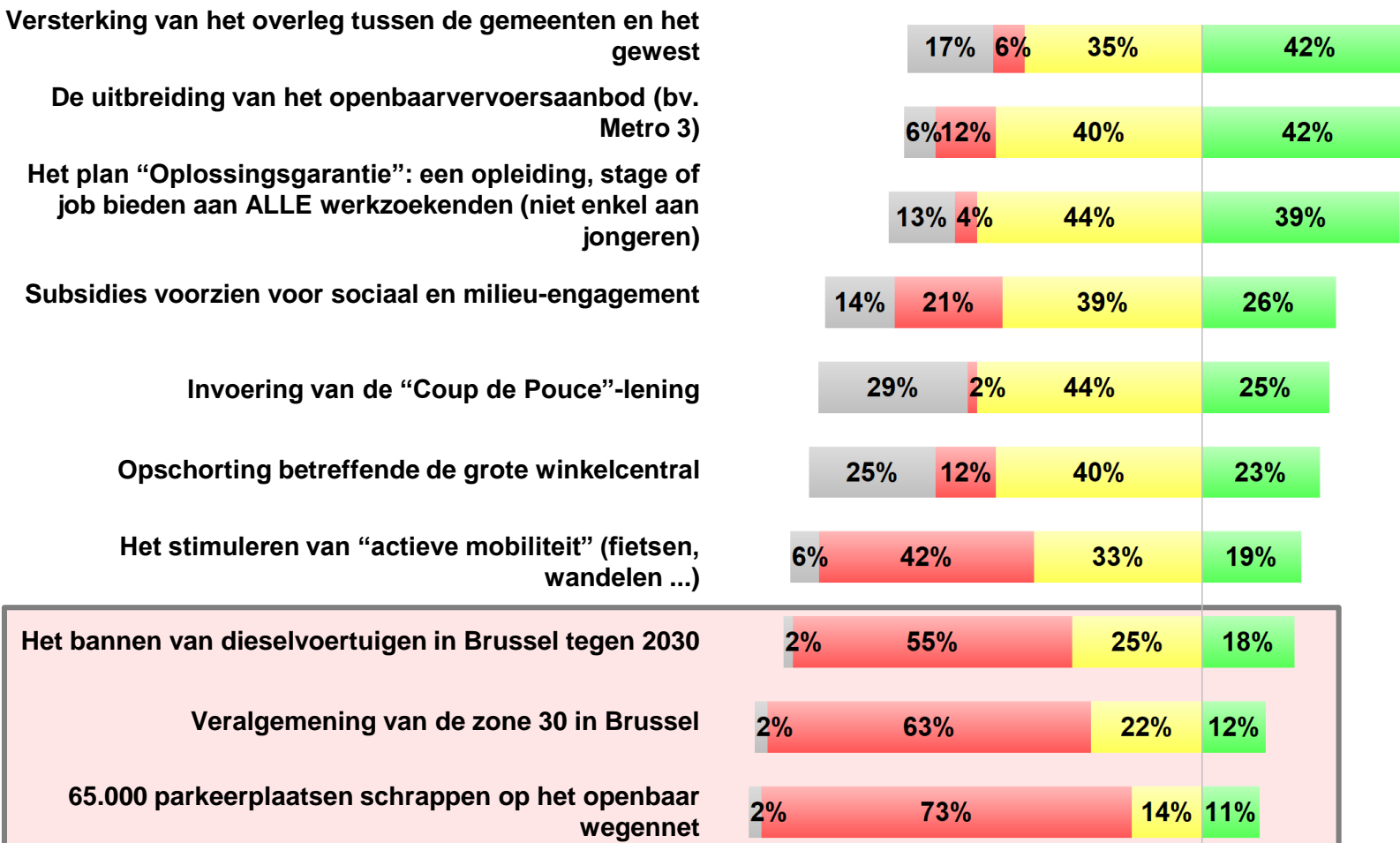

[%, geholpen antwoorden; basis: totale steekproef: N = 322]

[3. Lopende vragen]

3.2. De maatregelen van de regering

V3b. Het akkoord tussen de meerderheidspartijen van de nieuwe regering voorziet een reeks maatregelen die een impact kunnen hebben op uw bedrijf of uw activiteit. Hoe staat u tegenover deze nieuwe maatregelen? Welke impact zullen deze op uw bedrijf of activiteit hebben:

Mobiliteit en milieumaatregelen in Brussel hebben een negatieve invloed op de activiteiten van zelfstandigen.

[%, geholpen antwoorden; basis: totale steekproef: N = 322]

[3. Lopende vragen]

V3c. Hebt u nog andere bezorgdheden? Welke thema's verontrusten u of welke belangen u in het bijzonder aan?

Mobiliteitsmanagement in Brussel	9%	12%	7%	8%	13%	14%	7%	4%
De netheid en veiligheid van de openbare ruimte in het centrum van de stad verbeteren.	7%	5%	9%	15%	3%	14%	7%	4%
Toegankelijkheid van het stadscentrum	7%	8%	6%	8%	13%	3%	4%	12%
De loonkosten	5%	1%	8%	8%	6%	8%	2%	4%
Concurrentie van multinationals en/of het internet	4%	4%	6%			14%		8%
Beleidsmanagement van MKB-problemen	4%	3%	6%	8%	3%	3%	6%	4%
De belastingen	4%	1%	6%	8%	3%	8%	2%	4%
Het opleiden van personeel	3%	1%	4%	8%	6%		3%	4%
De fiscaliteit/de belastingen	3%	5%	1%		3%			15%
Fietspaden in Brussel	3%	3%	3%	8%	3%		6%	
Algemene kostenstijging	3%	4%	2%		3%		5%	
De ecologie	2%	1%	3%	8%	6%		1%	4%
De overheidssteun of subsidies – op het vlak van communicatie	1%		3%		3%		1%	
Het pensioen	1%	3%				3%	1%	
De levenskwaliteit in Brussel	1%	1%					1%	
De stijging van de gezondheidszorg	1%		1%		3%			
Niets in het bijzonder	42%	44%	44%	23%	29%	42%	51%	35%
Andere	5%	7%	3%	8%	8%		4%	12%
Totaal N= 322		EZ N= 156	ZKO N= 140	KMO N= 26	Indus. N= 62	Verk.-H. N= 72	Diensten N= 136	Andere N= 52

[%, geholpen antwoorden; basis: totale steekproef: N = 322]

Bedankt voor uw deelname!
Volgende barometer in Maart 2020.
Ga naar www.barometervoorzelfstandigen.brussel